

mgr Teresa Król
redaktor „Wychowawcy”, Kraków

PODRĘCZNIKI PRORODZINNE

*Wychowanie jest przede wszystkim obdarzaniem człowieczeństwem
– obdarzaniem obustronnym.*

(Jan Paweł II, „List do rodzin”, nr 16)

Wprowadzenie

Każdy socjolog wie, jakie znaczenie dla społeczeństwa ma trwała rodzina. Trwałe rodziny to trwałe społeczeństwo. Jednak pojedynczy obywatele planując swoją przyszłość raczej nie kierują się takim szczytnym celem. Zawierają małżeństwa i mają dzieci zazwyczaj dlatego, że chcą być po prostu szczęśliwi, chcą kochać i być kochani.

Równocześnie zauważa się, że współczesne przemiany społeczne i kulturowe sprzyjają coraz powszechniejszej akceptacji rozwodów, związków kohabitacyjnych i swobody w zakresie aktywności seksualnej młodzieży. Poszukiwanie szczęścia głównie w sferze emocjonalnej i erotycznej sprawia, że młodzi ludzie wybierają raczej romans niż małżeństwo, a w rodzinach coraz bardziej ujawniają się postawy roszczeniowe; więcej „biorców” niż „dawców”. W efekcie pogoń za szczęściem kończy się nierzadko pustką i poczuciem przegranej.

Kto zatem powinien podjąć się takiego wychowania i takiej edukacji, aby normy moralne, szczególnie te, które dotyczą seksualności, odróżnienie dobra od zła, prawdy od fałszu nie były dla wychowanka obojętne.

Do realizacji tego zadania powołani są przede wszystkim rodzice, natomiast szkoła pełni jedynie rolę wspierającą. Dlatego trzeba jasno sobie zdać sprawę, że wprowadzone do szkół od 1999 roku zajęcia edukacyjne pod nazwą „wychowanie do życia w rodzinie” to dodatkowa pomoc rodzicom w przygotowaniu młodego pokolenia do szczęśliwego i świadomego życia rodzinnego oraz społecznego.

Wiele badań wskazuje jednak na stosunkowo niewielki świadomy udział rodziców w procesie przygotowania swoich dzieci do dojrzałego przeżywania kobiecości i męskości. Z badań prowadzonych w 2000 roku przez Uniwersytet Gdański wynika, że zaledwie dla 28% badanych

uczniów źródłem wiedzy o życiu seksualnym jest rodzina (rozmowy z rodzicami) a dla 32% szkoła (zajęcia szkolne).

Większość rodziców nie potrafi zdobyć się na rozmowę z dziećmi o zagadnieniach dotyczących płciowości człowieka. Dorastająca młodzież jest najczęściej „uświadamiana” przez swoich rówieśników (61%); znamienne jest, że ponad co trzeci uczeń nigdy w swoim życiu na te tematy z rodzicami nie rozmawiał (37%), zaś blisko połowa uczniów (47%) rozmawiała, ale bardzo rzadko.

Te dane procentowe nie są optymistyczne, ale trzeba też pamiętać, że według psychologów aż 60% przekazu realizuje się w postaci niewerbalnej. Rodzice w rzeczywistości wychowują swoje dzieci nieustannie, modelując ich zachowania, kształtując ich postawy swoimi sądami, wypowiedziami, reakcjami. Dzieci „nasiąkają” tym, jaki model małżeństwa widzą w domu rodzinnym i jaką atmosferę stworzyli im rodzice.

Dlatego, mimo że dane statystyczne potwierdzają tezy o potrzebie prowadzenia przez szkołę zajęć dotyczących seksualności człowieka, należy koniecznie uwzględnić *zasadę pomocniczości, która wspiera miłość rodzicielską i równocześnie potwierdza jej fundamentalny charakter. Wszyscy inni uczestnicy procesu wychowawczego działają poniekąd w imieniu rodziców, w oparciu o ich zgodę, a w pewnej mierze nawet na ich zlecenie* (Papieska Rada ds. Rodziny. *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*, Watykan 1996, nr 23).

Powyższa zasada stała się także kryterium wyboru podręczników i książek pomocniczych w niniejszej prezentacji.

Spośród kilkunastu zatwierdzonych do użytku szkolnego w latach 1999–2004 podręczników zostały szerzej zaprezentowane tylko te, które mają charakter prorodzinny i w których wizja człowieka – jako podmiotu wychowania jest potraktowane integralnie.

Niektóre podręczniki z listy zaleconych dostarczają wiedzę – szczególnie z zakresu tzw. edukacji seksualnej w ujęciu permissywnym. Upowszechnienie się liberalnych poglądów na sferę życia intymnego skłoniło część autorów do zamieszczenia treści „nowoczesnych”, często kontrowersyjnych z punktu widzenia rozwoju emocjonalnego i moralnego dorastającego człowieka. Wizja świata i człowieka zawarta w tych podręcznikach nie mieści się w założeniach sympozjum, dlatego analiza ich została w niniejszym omówieniu pominięta.

I. Wychowanie prorodzinne w zreformowanej szkole

Artykuł 4 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z 7 stycznia 1993 roku (Dz. U. nr 17, poz. 78 z późn. zm.) zobowiązał ministra edukacji narodowej do wdrożenia do nauczania szkolnego treści programowych, które będą dotyczyły wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji.

W pół roku później (18 sierpnia 1993 r.) ukazało się zarządzenie nr 26 ministra edukacji obligujące szkoły do realizacji wychowania seksualnego w ramach lekcji wychowawczych. W tej sytuacji wielu wychowawców zgłosiło swój akces w celu doskonalenia się, ponieważ jako nauczyciele różnych specjalności, ale nie w tej dziedzinie, nie czuli się kompetentni i trudno było im sprostać edukacyjnemu zadaniu.

Toteż tylko 60% szkół (raport prof. Marii Trawińskiej *Wychowanie prorodzinne i seksualne w szkole polskiej 1994/95*) wykonało zalecenie ministra edukacji.

Od połowy lat 90-tych pojawiły się książki pomocnicze i podręczniki – tłumaczenia: amerykańskie (5 książek Lyndy Madaras, *Co się dzieje z moim ciałem?*), niemieckie (Sabine Schwabenthan, Vivian Weigert, *Dziewczęta. Poradnik dla nastolatków*). Zostały one skrytykowane przez wielu pedagogów, a także przez rodziców ze względu na treści nie przystające do naszej kultury, obyczajowości i moralności.

Z dużą krytyką spotkały się także wydane wówczas polskie podręczniki: *Przysposobienie do życia w rodzinie* – autorstwa Wiesława Sokoluka, Dagmary Andziak i Marii Trawińskiej (Warszawa 1987), a także Zbigniewa Lwa-Starowicza i Kazimierza Szczerby, *Nowoczesne wychowanie seksualne* (Warszawa 1995). Na skutek wielu protestów ministerstwo te podręczniki ostatecznie wycofało.

Rodzice, obawiając się skutków edukacji seksualnej, których wyniki na Zachodzie były już zatrważające: nieletnie matki (np. w Anglii 23% dziewcząt co roku zachodzi w ciążę), choroby przenoszone drogą płciową (np. w USA zarażony jest co trzeci nastolatek) oprotowali wprowadzenie do szkół zajęć „wiedza o życiu seksualnym człowieka”.

Sytuacja konfliktowa ustąpiła dopiero po nowelizacji ustawy o ochronie płodu ludzkiego w 1998 roku; znika przedmiot „wiedza o życiu seksualnym człowieka” i wprowadza się zgodnie z życzeniem rodziców i akceptacją ministra Mirosława Handke nowe treści programowe. Zostały

one opracowane przez 17-osobowy zespół opiniodawczo-doradczy i mają charakter prorodzinny. Treści te stanowią podstawę programową kształcenia ogólnego w zreformowanej szkole. Stały się bazą do tworzenia obecnych programów, podręczników i pomocy dydaktycznych, zarówno dla uczniów jak i nauczycieli. Zajęcia „wychowania do życia w rodzinie” wpisały się już w szkolny system kształcenia i wychowania.

Jeśli dyrekcje szkół odpowiedzialnie, tj. zgodnie z ustawowym harmonogramem wdrożyły te zajęcia, wówczas uczeń od V klasy do matury (po 14 godzin rocznie) odbędzie szkolenie na 112 godzinach lekcyjnych. Nie jest to wiele, ale lekcje te mogą pozytywnie wpłynąć na dojrzewanie osobowości oraz prawidłowe funkcjonowanie w sferze seksualnej, zdrowotnej i moralnej.

Realizacja „wychowania do życia w rodzinie” spotyka się niestety dość często z oporami dyrekcji szkół oraz nauczycieli i rodziców. Duży a zarazem negatywny wpływ na opinię społeczną nt. tych zajęć mają zwolennicy edukacji seksualnej.

W wielu artykułach prasowych zajęcia są deprecjonowane i ośmieszane poprzez przytaczanie treści tendencyjnie skompilowanych z kilku różnych stron podręcznika lub uporczywe szerzenie informacji, że uczniowie w polskiej szkole są pozbawieni informacji dotyczących życia seksualnego. Spory o edukację seksualną rozgrywają się na płaszczyźnie przede wszystkim antropologiczno-etycznej.

Polską szkołę wychowania seksualnego można najkrócej scharakteryzować jako integralnie ujęcie ludzkiej seksualności, w której uwzględnia się aspekt fizyczny (biologiczno-seksuologiczny), psychiczny, społeczny i etyczny.

Amerykańska Akademia Pediatrii wyodrębniła trzy główne rodzaje edukacji seksualnej: wychowanie do czystości – abstynencji seksualnej (*chastity education, abstinence – only education*); biologiczną edukację seksualną (*biological sex education*) i złożoną edukację seksualną zawierającą oba powyższe podejścia (*comprehensive sex education*).

Nasz, polski system wychowania seksualnego można umiejscowić w trzecim rodzaju edukacji; nie pomija się bowiem elementu biologicznego, ale też łączy się go ze sferą emocjonalną, psychiczną i duchową. Holistyczne ujęcie jest najbliższe naturze człowieka, odzwierciedla bowiem jego złożoność oraz dążenie do budowania stałego związku małżeńskiego i rodziny.

II. Podręczniki do zajęć „wychowanie do życia w rodzinie”

W opracowaniu uwzględniono te podręczniki, które zostały dopuszczone przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisane do wykazu podręczników szkolnych do „wychowania do życia w rodzinie” na podstawie recenzji czterech rzeczoznawców oraz otrzymały odpowiedni numer w wykazie.

Spśród 14 podręczników na trzy poziomy edukacyjne wyodrębniono te, które mają charakter prorodzinny i promują integralne ujęcie ludzkiej seksualności (szczegółowy wykaz – tabela na końcu artykułu).

Z materiału wyselekcjonowanych podręczników zostały omówione tylko te treści, które umieszczono w „główce” rozporządzenia ministerstwa edukacji narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści, a które są delegacją art. 4 ust. 1 ustawy z dn. 7 marca 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. nr 17, poz. 78).

Należy zaznaczyć, że treści podręczników mają charakter nie tylko informacyjny, ale także odzwierciedlają poglądy, przekonania, postawy, normy i wartości uznawane przez ich twórców.

1. Prezentacja treści podręczników - w zakresie wiedzy o życiu seksualnym człowieka

a) Szkoła podstawowa

Wędrując ku dorosłości. Wychowanie do życia w rodzinie dla uczniów klas V–VI szkoły podstawowej (red. Teresa Król).

Treści odnoszące się do człowieka jako istoty płciowej zostały zawarte w rozdziale o dojrzewaniu. Leszek Putyński (psycholog–seksuolog) wskazał na różnice w rozwoju psychoseksualnym dziewczynek i chłopców, ale uwzględnił też komplementarność płci. Okres dojrzewania nazwano i scharakteryzowano jako okres wielkiego niepokoju, by w efekcie uspokoić młodego odbiorcę, że burza hormonalna z czasem uspokoi się i nastąpi czas zrównoważenia emocjonalnego. Omówienie zmian fizjologicznych tego okresu zakończono rozdziałem o konieczności przestrzegania higieny. W rozdziale pt. „Intymność” poruszona została sprawa uczulenia dzieci na „nielegalne przekraczanie granic” naszego ciała przez innych

oraz problem szacunku dla ciała.

b) Gimnazjum

Wokół nas. Wiedza o społeczeństwie (red. Ewa Kosińska). Moduł: wychowanie do życia w rodzinie.

W podręczniku do klasy I jest kontynuacja tematyki o dojrzewaniu. Informacje biologiczne zostały uszczegółowione z podaniem funkcji gruczołów płciowych. Zmiany fizjologiczne tego okresu stanowią osobny katalog dla dziewcząt i chłopców. Dla zrozumienia różnic płciowych dodano istotny rozdział pt. „Dojrzewanie – okres niełatwy, ale piękny”. Autorka (Joanna Wilkońska) sugestywnie przekonuje nastolatków, by nie ulegali presji grupy i umieli zwrócić się po poradę do ludzi mądrych, dobrych i im życzliwych.

W podręczniku do klasy II podjęto zagadnienie istoty ludzkiej seksualności, wskazując na męskość i kobiecość w wymiarze biologicznym i psychicznym. Trudne pytania młodzieży o inicjację seksualną rozwiązano w formie dyskursu z autorami listów nadesłanych do czasopism młodzieżowych.

W klasie III podręcznika „Wokół nas” seksualność potraktowano jako wyraz miłości i przekazywania życia. Szczególnie ważne zagadnienie dotyczące więzi uczuciowej omówiono w kontekście czystości przedmałżeńskiej i hierarchii wartości. Wiele miejsca poświęcono iluzji i zagrożeniom jakie niesie wczesna inicjacja seksualna.

Wędrując ku dorosłości. Wychowanie do życia w rodzinie dla uczniów klas I–III gimnazjum (red. Teresa Król).

Z dużym znanstwem i zarazem umiejętnością komunikatywnego przekazu Grażyna Węglarczyk omawia przejawy okresu dojrzewania i zmiany psychiczne tego okresu. W rozdziale traktującym o rozwoju seksualnym człowieka została zaprezentowana biologiczna determinacja płci a także trzy poziomy seksualności człowieka, by skończyć wskazówką skierowaną do młodych czytelników: „Pamiętaj: popęd seksualny, jeśli nam służy, staje się źródłem wspaniałych przeżyć i szczęścia osobistego, jeśli nami rządzi – staje się zniewoleniem” (s. 109).

Wiedza o społeczeństwie. Klasa I autorstwa: Ireny Kuczałek, Danieli Ury i Marii Urban.

Seksualność człowieka została w tym podręczniku powiązana z omówieniem okresów młodości, wieku dojrzałego i starości. Inicjacji seksualnej poświęcono bardzo niewiele miejsca; tylko dwa zdania wypowiedziane ostrzegającym. Zagadnienie dojrzewania także potraktowano bardzo pobieżnie.

c) Szkoła ponadgimnazjalna

Wychowanie do życia w rodzinie. Książka dla młodzieży autorstwa Marii Ryś.

Integracyjne ujęcie płciowości człowieka – to charakterystyczny rys tego podręcznika. Autorka zwraca uwagę na wagę norm moralnych w zakresie seksualnych zachowań. Odrębnie zaprezentowano dojrzewanie seksualne chłopców i dziewcząt, by dalej przejść do omówienia wspólnej odpowiedzialności dziewczyny i chłopca za rozwój miłości. Przejawy zróżnicowania płciowego powiązano z aspektem psychicznym kobiecości i męskości. Interesująco omówiono etapy miłości i postacie miłości prowadząc do konkluzji – na czym polega miłość integralna. Wreszcie rozdział „Personalistyczna koncepcja miłości Jana Pawła II” wskazuje na rolę duchowego pierwiastka miłości.

Wędrując ku dorosłości. Wychowanie do życia w rodzinie dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych (red. T. Król i M. Ryś).

W rozdziale „Miłość i seksualność” Maria Jankowska prezentuje formy rozwoju psychoseksualnego i kształtowania się ról płciowych. Wiele miejsca poświęcono naturze miłości, etapom rozwoju i rodzajom miłości. W tym podręczniku – stanowiącym swoisty posąg dla młodego wchodzącego w świat dorosłości człowieka nie pomija się spraw ważnych i trudnych, np. problem homoseksualizmu i jego moralnej oceny.

2. Prezentacja treści podręczników - odpowiedzialne rodzicielstwo, metody i środki świadomej prokreacji

a) Szkoła podstawowa

Z oczywistych powodów, tj. dostosowania treści do możliwości percepcyjnych uczniów i uwzględnienia stopnia rozwoju psychoseksualnego, w szkole podstawowej nie podejmuje się zagadnień dotyczących antykoncepcji i NPR-u. Autorzy podręcznika „Wędrując ku dorosłości” odpowiedzialne rodzicielstwo prezentują opisując sytuację, gdy tata przywozi mamę z nowonarodzonym dzieckiem ze szpitala (s. 56).

b) Gimnazjum

W podręczniku do klasy II *Wokół nas* czytamy: „Powołanie do życia nowego człowieka to sprawa wielkiej wagi. To niezwykle odpowiedzialna decyzja, która wymaga świadomego „tak” obojga małżonków. Oboje muszą być w pełni przygotowani do roli matki i ojca, zdawać sobie sprawę z czekających ich nowych obowiązków wynikających z pojawienia się dziecka na

świecie” (s. 123). A dalej autorka – Joanna Wilkońska stawia problem i sposób jego rozwiązania: „Czy wobec tego da się określić regułę, która ustalałaby, kiedy małżonkowie powinni decydować się na odpowiedzialne współżycie, w wyniku którego może począć się dziecko? Jak zaprosić nową istotę do rodziny, by pojawiła się w najbardziej odpowiednim momencie i aby tak chwila była też i dla niego najlepsza? Aby się tego dowiedzieć, musimy poznać: budowę i funkcjonowanie narządów płciowych kobiety i mężczyzny, cykl owulacyjny kobiety, sposoby oznaczania okresów płodności i niepłodności w cyklu, istotę zapłodnienia, różne metody naturalnego planowania rodziny.” Następne rozdziały są rozwinięciem zapowiadanych treści, dzięki czemu nastolatki potrafią scharakteryzować płodność kobiety i mężczyzny.

W klasie III tego podręcznika lekarz ginekolog Maria Szczawińska dokładnie zaznajamia z metodami naturalnego planowania rodziny (termiczna, owulacji Billingsa, objawowo-termiczna). Również lekarz – Klaudia Kosmala omawia poszczególne środki antykoncepcyjne i przeciwważniężdzeniowe: mechanizm działania a także skutki uboczne.

Podsumowaniem jest refleksja: „Człowiek dojrzały jest panem samego siebie i postępuje zgodnie z zasadami ekologii. Oznacza to, że zna on nie tylko fizjologię współżycia seksualnego, ale także fizjologię płodności oraz że kieruje własnym działaniem. Potrafi kierować każdą sferą swego życia w sposób świadomy i wolny. Wie też, że odpowiedzialne rodzicielstwo tylko wtedy jest rzeczywiście odpowiedzialne, gdy jest osiągnięte za pomocą odpowiedzialnych metod, które nie szkodzą i nie sugerują, że mogą zastąpić człowieka w kierowaniu jego własną seksualnością.”

Wędrując ku dorosłości dla klas I–III gimnazjum.

Również wiele miejsca poświęcono w tym podręczniku sprawie przekazywania życia i odpowiedzialnego rodzicielstwa. Szczególnie przekonująco przedstawione argumenty wskazujące na korzyści z obserwacji cyklu mogą zachęcić uczennice do rozpoczęcia obserwacji zmian zachodzących w ich ciele. Zostały także zaprezentowane sztuczne metody ograniczania płodności i zagadnienie aborcji.

c) Szkoła ponadgimnazjalna

Maria Ryś w *Książce dla młodzieży* omawiając płodność mężczyzny i kobiety argumentuje, dlaczego warto poznać naturalne metody rozpoznawania płodności, również w aspekcie miłości małżeńskiej. Został także poruszony problem ciąży wśród nastolatek i skutki aborcji.

Wędrując ku dorosłości (red. T. Król, M. Ryś).

W tym podręczniku biologia prokreacji została potraktowana w sposób szczególnie dokładny i fachowy. Autorzy mobilizują uczniów do poznania możliwości, jakie dają im w sferze prokreacji najnowsze osiągnięcia z dziedziny endokrynologii i medycyny. Motywują: „W czasach nastawienia na ekologiczny styl życia dbajmy o to, co najważniejsze – o najdelikatniejsze środowisko, jakim jest wnętrze ciała kobiety i miejsce, gdzie poczyzna się i rozwija nowy człowiek” (s. 157). Przerwanie ciąży ukazano w kontekście klinicznego obrazu syndromu poaborcyjnego. Nie pomija się także prezentacji środków antykoncepcyjnych i psychologicznych skutków dla miłości małżeńskiej.

Warto dodać, że nowoczesne technologie wkraczają także w dziedzinę naturalnego planowania rodziny. Pojawiły się urządzenia wspomagające odczytywanie dni płodnych i niepłodnych np. Persona, Bioself, Baby-Comp. Został już stworzony polski program komputerowy CTLIFE, który pomaga w interpretowaniu poszczególnych wskaźników płodności. Program komputerowy CTLIFE wchodzi w zestaw wspomagający Ekolife¹

3. Prezentacja treści podręczników - życie w fazie prenatalnej

a) Szkoła podstawowa

Z doświadczenia dydaktycznego wiadomo, że właśnie dzieci są najbardziej zafascynowane opowieściami na temat tego, jak się rozwijały w łonie matki, jak rodzice na nie czekali, kiedy się urodzili itd. Dlatego już w szkole podstawowej w podręczniku „*Wędrując ku dorosłości*” zostają przekazane elementarne informacje o rozwoju dziecka w pierwszych 9 miesiącach życia.

b) Gimnazjum

„*Kocham cię, życie*” – słowa piosenki stały się tytułem obszernego rozdziału prezentującego kolejne etapy początków życia człowieka. W podręczniku „*Wokół nas*” (kl. II) okres prenatalny – to fascynująca przygoda, która rozpoczyna się w momencie połączenia 23 chromosomów od matki i 23 chromosomów od ojca. Autorka – Joanna Wilkońska zwraca też uwagę na postawę matki: prawidłowe odżywianie, unikanie używek, higienę ciąży, itd.

W podręczniku „*Wędrując ku dorosłości*” – znajdziemy biologiczny przegląd „co przybywa” i jakie umiejętności posiada dziecko w kolejnych 9 miesiącach życia. Opowieść

krótka, ale ciekawa i podkreślająca, jak ważny w tym okresie jest dialog matki z dzieckiem. „Kluczem do świata wypełnionego miłością jest miłość matki do swego dziecka” – to sentencja kończąca rozdział o poczęciu i narodzinach człowieka.

c) Szkoła ponadgimnazjalna

W „*Książce dla młodzieży*” informacje biologiczne Maria Ryś przeplata krótkimi listami rodziców do maluszka. Specyfiką zajęć „wychowanie do życia w rodzinie” jest humanizowanie informacji biologicznych. Autorka z dużym znanstwem i wyczuciem wplata do tekstu naukowego fragmenty poezji, refleksje osobiste, listy...

„*Wędrując ku dorosłości*”

W tym podręczniku dr Dorota Kornas-Biela fazę prenatalną człowieka prezentuje w sposób bardzo szczegółowy. Wiedza na ten temat zdumiewa i zachwyca, bo takie tempo wzrostu i rozwoju nigdy już w życiu człowieka się nie powtórzy. Rozdział pt. „Cięża – czas miłości” dla dziewcząt, które niebawem będą doświadczały macierzyństwa to tekst bardzo ważny i potrzebny.

4. Prezentacja treści podręczników - wartość rodziny

a) Szkoła podstawowa

„Rodzina – Akademią Dobra” – tak zatytułowany został jeden z podrozdziałów w podręczniku *Wędrując ku dorosłości*. I w tym duchu autorka – Krystyna Maśnik radzi: „Włączcie się w to rodzinne, bezinteresowne dawanie. Pomóżcie rodzicom, w czym tylko możecie. Jak wiadomo, dom to molołch, wiecznie jest w nim coś do zrobienia. Nauczcie się pomagać bez czekania na oklaski. To bardzo się wam kiedyś przyda” (s. 12). Zostały także uwzględnione inne ważne zagadnienia dotyczące życia rodzinnego: wspólne spędzanie czasu, świętowanie, jak również rozwiązywanie konfliktów.

b) Gimnazjum

W I klasie autorzy podręcznika *Wokół nas* problematykę rodziny rozpoczynają od omówienia jej rozlicznych funkcji, by w II klasie przedstawić garść ciekawych informacji o modelach rodziny w różnych kulturach i religiach (m.in. Indie, Grecja, Rzym, Izrael, Bliski Wschód). Rozdział kończy się stwierdzeniem: „Rodzina w każdej kulturze przybiera postać instytucji powszechnej i podstawowej, a dzieje rodziny na przestrzeni wieków wskazują, że jej

¹ www.księgarniarubikon.pl

posłannictwo jest wieczne i niezmiennie” (s. 86).

W podręczniku „*Wędrując ku dorosłości*”, podobnie jak wyżej, zaprezentowano rodzinę od strony jej funkcji: prokreacyjnej, socjalizacyjnej, wspomagającej rozwój osobowości, kulturotwórczej, opiekuńczo-wychowawczej, ekonomicznej, profilaktycznej i wspierającej rozwój moralno-religijny człowieka. Został także podjęty temat konfliktu pokoleń i sposobów rozwiązywania go przy dobrej woli obu stron. Funkcje rodziny – to także główny temat rozdziału „Rodzina” w podręczniku I. Kuczałek, D. Ury, M. Urban „Wiedza o społeczeństwie” kl. I. Poruszono również zagadnienia adopcji, rodzin zastępczych i domów dziecka.

c) Szkoła ponadgimnazjalna

Książkę dla młodzieży Marii Ryś rozpoczynają treści, których celem jest przygotowanie odbiorcy do podjęcia ról małżeńskich i rodzinnych w sposób świadomy i odpowiedzialny. Autorka znaczną wagę przywiązuje do umiejętności budowania prawidłowych więzi, kształtowania właściwego obrazu własnej osoby, by wreszcie omówić prawa i obowiązki małżonków w świetle przepisów prawnych. Rozdział kończący to: „Sytuacje trudne w rodzinie” (choroby, uzależnienia, rodziny zaburzone i dysfunkcjonalne).

Wędrując ku dorosłości

W tym podręczniku także stosunkowo wiele miejsca poświęca się zagadnieniu dojrzałości do małżeństwa i wyboru współmałżonka. Zaspokajanie potrzeb małżonków i komunikacja w małżeństwie i rodzinie – to dalszy ciąg rozważań. Jak zapobiegać konfliktom i kryzysom oraz przewycięzać trudności w życiu małżeńskim z jednej strony a z drugiej jak stworzyć szczęśliwą rodzinę? Każdy wchodzący w dorosłość uczeń z tym zbiorem refleksji i rad powinien się zapoznać.

Zakończenie

Podręczniki z wychowania prorodzinnego stanowią istotną pomoc dla nauczycieli realizujących podstawy programowe zajęć „wychowania do życia w rodzinie”. Mogą być także wsparciem dla rodziców w ich zamierzeniach wychowawczych.

Warto zaznaczyć, że treści podręczników dotyczą również szeroko rozumianej profilaktyki: przeciwdziałania agresji, przemocy i uzależnień. Kompatybilność programów wychowawczych i profilaktycznych szkoły z programem „wychowania do życia w rodzinie” umożliwia realizację celów nadrzędnych wychowania i socjalizacji; doskonalenie się człowieka oraz uczenie się dokonywania dojrzałych i odpowiedzialnych wyborów.

Wykaz omawianych podręczników

Autor	Tytuł	Miejsce i rok wydania
T. Król (red.)	Wędrując ku dorosłości. Wychowanie do życia w rodzinie dla uczniów klas V–VI szkoły podstawowej	Kraków 2000
I. Kuczałek, D. Ura, M. Urban	Wiedza o społeczeństwie. Podręcznik dla uczniów klasy I	Warszawa 1999
I. Kuczałek, D. Ura, M. Urban	Wiedza o społeczeństwie. Podręcznik dla uczniów klasy II	Warszawa 2000
E. Kosińska (red.)	Wokół nas. Wiedza o społeczeństwie 1 klasa gimnazjum	Kraków 2000
E. Kosińska (red.)	Wokół nas. Wiedza o społeczeństwie 2 klasa gimnazjum	Kraków 2000
E. Kosińska (red.)	Wokół nas. Wiedza o społeczeństwie 3 klasa gimnazjum	Kraków 2001
T. Król (red.)	Wędrując ku dorosłości. Wychowanie do życia w rodzinie dla uczniów klas I–III gimnazjum	Kraków 2000
M. Ryś	Wychowanie do życia w rodzinie. Książka dla młodzieży	Warszawa 1999
T. Król, M. Ryś (red.)	Wędrując ku dorosłości. Wychowanie do życia w rodzinie dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych	Kraków 2001